

MECAZDAN HAKİKATE AŞK

Editörler

MUSTAFA BAŞKAN - MUHAMMET EMİN EFE

dünbugün
yarin

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2022, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 278
İlahiyat: 19

e-Kitap ISBN 978-625-8371-86-4
Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, 2022

Editörler:
Mustafa Başkan, Muhammet Emin Efe

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık:
DBY Ajans

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Mecazdan Hakikate Aşk

Editörler: Mustafa Başkan, Muhammet Emin Efe

İstanbul : DBY Yayınları, 2022.

456 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 278)

ISBN 978-625-8371-86-4

1- İlahiyat 2- Tasavvuf 3- İslâm Düşüncesi

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

Tel.: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

Takdim.....9

Birinci Bölüm
ARAP DİLİNDE AŞK

1. Arap Darb-ı Mesellerinde Aşk 15
Mustafa KAYAPINAR
Ahmed HİLAL
2. Eski Arap Şiirinde ‘Uzra Türü Aşk (Bişr ve Hind Örneği)33
Mehmet YILMAZ

İkinci Bölüm
KUR’ÂN’DA AŞK

3. Hz. Mûsâ’nın Rû’yet Talebinde İlâhî Aşk65
Mevlüt MENCÜK
4. Hz. İbrahim Kıssası Bağlamında Sevgi-İman İlişkisi ve
Bunun Yansımaları 75
Mehmet YAŞAR

Üçüncü Bölüm
EDEBİYATTA AŞK

5. Nizâmî Gencevî'nin Leyli ve Mecnûn Mesnevîsi'nde
Dünyevî Aşkın İlahî Aşka Dönüşmesi 111
Saadat MAMMADOVA
6. Fuzûlî'nin "Leylâ vü Mecnûn" İsimli Eserinde Mecazdan
Hakikate Giden Yol..... 139
Nezakat MEMMEDLİ
7. Mecazî Aşktan İlahî Aşka Giden Bir Aşk Hikayesi: Mem
û Zîn 155
Nazım ÇINAR
8. Divan Edebiyatında Aşk-Ateş İlişkisi ve Bunun Şeyh
Galip'teki Tezahürü 191
Ahmet ARI
9. Erzurumlu İbrahim Hakkı Divan'ında Mecazdan
Hakikate "Aşk"..... 203
Şükran KOÇAK
Murat KEKLİK
10. Mecazî Aşktan İlahî Aşka Geçişin Bir İfadesi Olarak
"Leylâsız Mecnûn Olmak"..... 225
Osman Nuri KARADAYI
11. Sâmiha Ayverdi'nin "Dile Gelen Taş" Adlı Mensur Şiir
Kitabında Mecazdan Hakikate Aşkın Dili 245
Sema NOYAN
12. Emine İşınsu'nun Küçük Dünya Romanında İlahî Aşk'a
Varan Bir Arayış Yolculuğu..... 279
N. Hilal AKMAN

Dördüncü Bölüm
TASAVVUFTA AŞK

13. Hallâc'ta Varoluşun Adı: Aşk 293
Rıza BAKIŞ

14. Fenâdan Bekâya Aşkın Kâmil Temsili "Yunus Emre"..... 305
Talha SERT
15. Hallâc'dan Sühreverdî'ye Aşk ve Şehâdetin Yolculuğu..... 323
Güldane GÜNDÜZÖZ
16. Aşkın Dinamizmi 345
Mehmet DEMİRCİ

Beşinci Bölüm
İSLAM DÜŞÜNCESİNDE AŞK

17. İnsan Açısından Allah Sevgisinin Ontolojik Temelleri 355
Seyithan CAN
18. Vücûd-i Kalbî: Aşk ve İman..... 369
Fatih İBİŞ
19. Yunus Nebi'den Yunus'a Aşk 379
Hasan ÖZDEMİR
20. Risâle-i Nûr ve Allah, Kâinat, İnsan İlişkisinin Aşk Bağlamında
Yorumu 391
Abdulvehap ERİN

Altıncı Bölüm
TIPTA VE SANATTA AŞK

21. Aşkın Halleri 417
Süheyla ÜNAL
22. İran-İslâm Minyatürlerinde Aşk: Leylâ ile Mecnûn'a Ait İki
Minyatür 423
Hamit ARBAŞ

Takdim

Beni de Allah ve Resul aşkının yanık bir örneği ve ardından birtakım sesler bırakmış divanesi olarak arada bir hatırlayınız.

Necip Fazıl Kısakürek

İlâhî! Hamdini başımıza sartaç, zikrini kalbimize mi'râç, kitabını kendimize minhâç ettik. Biz yoktuk sen var ettin, varlığından haberdar ettin, aşkınla gönlümüzü bî-karar ettin. Sevdin bize hep sevdiğlerini. Yerdin bize yerdiklerini. Yar et bize erdirdiklerini. Sevdin habibini, kâinata sevdirdin. Sevdin de risâlet elbisesini giydirdin. Makam-ı İbrahim'den Makam-ı Mahmud'a erdirdin. Server-i asfiya kıldın. Hâtem-i enbiya kıldın. Ahmed-i Mahmud-u Muhammed Mustafa kıldın. Salât ve selam onun ve sevdiğlerinin üzerine olsun.

İslam Medeniyeti bir sevgi medeniyetidir. Bu sevginin zirvesinde Allah ve Resulünün sevgisi yer alır. Hz. Peygamber imanın tadını alan müminlerden bahsederken zirveye "Allah ve Rasûlü'nü, onların dışında kalan her şeyden daha fazla seven" kimseyi koyar.¹ Hz. Peygamber Efendimiz 23 senelik peygamberlik süresince ilahi vahyin ışığında, kız çocuklarını diri diri toprağa gömen cahilî Arap toplumundan karıncayı incitmeyen bir

¹ Buḥârî, İkrâh, 1 (hadis no: 6941)

toplum ortaya çıkardı, bir medeniyet inşa etti. Bu sevgi medeniyetin birçok farklı boyutu var.

Birincisi selamet boyutu: Sevgi medeniyetinin en alt tabakasında zarar vermeme boyutu vardır. Hz. Peygamber Müslümanı “dilinden ve elinden başkalarının zarar görmediği” kimse olarak tarif eder.² Eliyle diliyle veya herhangi bir şekilde başkalarına zararı dokunan, selamet vasfı noksan olan kimsenin muhabbet ve sevgisine itibar edilmez. Bugün insanlar eğer o yollarda hoyratça korna çalıp ufak bir yol tıkanıklığında sopayı çıkartıp birbirlerini giriyorlarsa Hz. Peygamber Efendimizin ifade ettiği bu selamet boyutunun eksikliğini gösterir.

İkincisi emanet boyutu: Selamet boyutu müslüman toplumda herkesin uyması gereken bir usuldür. Yani müslüman toplumda mümin de vardır münafık da. Mümin ya da münafık da herkes bu selamet boyutunda biridir. Ancak emanet boyutuna gelindiğinde bu boyut artık iman boyutudur. Emaneti olmayanın imanı da yoktur.³ Müslümanın sevgiye, muhabbete giden yolu emanet ve güvenden geçiyor. Hz. Peygamber Efendimiz “Canımı elinde tutana yemin olsun ki iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe (tam manasıyla) iman etmiş olmazsınız. Size, yaptığımızda birbirinizi seveceğiniz bir şey göstereyim mi? Aranızda selamı yayınız.”⁴ Emanet boyutuyla ilgili başka bir şey de diğerkâmlıktır. Kişi kendi için istediğini kardeşi için de istemedikçe iman ve emanet boyutuna ulaşamaz; dolayısıyla buna îsâr ahlakı da denir. Kişinin sevdiği halde yediğinden, içtiğinden, fedakârlık ederek başkasına ikram etmesi de sevginin emanet boyutu içinde değerlendirilir.

Üçüncüsü muhabbet boyutu: Muhabbetin aile bağlamında meveddet boyutu vardır. Aile içindeki meveddet, selamet ve emanet boyutuyla birlikte inşa edilen bir şeydir. Günümüzde “ilişki” diye güncel bir kelime kullanılıyor. İlişki son derece soğuk ve meramı ifade etmeyen bir şeydir ve bir bağı ifade etmez. Eşlerin birbirine sınımsız bağlanması gerekir. Sarmak

² Buḥârî, İman, 4 (hadis no: 10)

³ Ahmed İbn Ḥanbel, Müsned, 19: 375 (hadis no:12383)

⁴ İbn Mâce, Mukaddime, 9 (hadis no:68)

sarmalamak yerine birbirine iliştilmiş iki insan o ilişki vasıtası düştüğünde hızla kopar. İlişkide aidiyet sorunu söz konusudur. Oysa meveddet sağlam bir bağı, kopmaz bir birlikteliği ifade etmektedir. Allah Teala'nın ifadesiyle “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için kendi cinsinizden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun delillerindedir.”⁵ Sükûnet ve huzur bulasınız diye aranızda meveddet ve rahmeti koyduk buyuruyor. Merhamet muhabbet olmadan sadece şehvet üzerinden aile ilişkileri geliştirilirse bugün eşine 50 bıçak darbesini saplayan insanlar ortaya çıkar.

Dördüncüsü ibadet boyutu: İbadet boyutu zirvedir. Hz. Peygamber Efendimize bir bedevi gelir ve “kıyamet ne zaman kopacak?” diye sorar. Hz. Peygamber “ne hazırladın kıyamete” diye sorar. Bedevi “bir şey hazırlamadım ama Allah ve resulünü çok seviyorum” der. Hz. Peygamber de “o zaman kişi sevdiği ile beraberdir” buyurur. Dolayısıyla Allah ve Resulünü her şeyden daha fazla sevmek sevginin ibadet boyutu teşkil eder ve zirvedir. İlahi aşk dediğimiz zirve Allah'ın ve Resulünün sevgisini her şeyin önüne koymaktır ama bu sözde kalmamalı. Bir ayet-i kerimde Hz. Peygamber'in dili ile Yüce Allah “Allah'ı seviyorsanız bana itaat edin ki Allah da sizi sevsin” buyuruyor. Dolayısıyla bu sevginin içinde namaz, oruç, hac, zekât başta olmak üzere bütün dini vazifeleri hakkıyla yerine getirmek yatar.

Elinizdeki bu kitap sevgi ve aşk temelli makalelerin yer aldığı altı bölümlük tematik bir çalışmadır. Birinci bölümde Arap edebiyatında, ikinci bölümde Kur'ân'da, üçüncü bölümde edebiyatta, dördüncü bölümde tasavvufta, beşinci bölümde İslam Düşüncesinde ve son bölümde tıpta ve sanatta aşk konulu makaleler yer almaktadır. Bu önemli eserin kültürel dünyamıza yeni ufuklar açmasını temenni ediyor, ayrıca bu eserin ortaya çıkmasında katkıda bulunanlara bu vesile ile bir daha şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Nimetullah AKIN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dekanı

⁵ Rum, 30/21

“**dün**” den öğrendiklerinle
“**bugün**”ü yaşamak
“**yarın**”ları aydınlatır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAP DİLİNDE AŞK

1. Arap Darb-ı Mesellerinde Aşk

Mustafa KAYAPINAR

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, mustafakayapinar@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-9547-277X

Ahmed HİLAL

Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, ahmad@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5817-405X

Giriş

“Aşk olmasaydı edebiyat-sanat nasıl olurdu?” sorusu düşünmeye değer bir sorudur. Şiir, hikâye, roman, tiyatro, fotoğraf, resim, sinema, müzik sanat türlerinden hangisi aşk konusuna müstağni kalabilmiştir ki. Bu eserlerin içinden aşk teması çıkarıldığında geriye ne kalabileceğini incelemek gerekir. Hatta edebiyat ve diğer sanatların birinci derecede muharriki aşktır denilse abartı sayılmaz.

Darb-ı meseller de tıpkı şiir ve nesir gibi müşahhas edebiyat ürünleridir. Tarih boyunca aşk şiirleri, âşıkların hikâye ve menkıbeleri derlenmiş, bunlar hakkında bilimsel çalışmalar yapılmış, makaleler, kitaplar kaleme alınmıştır. Lakin aşk hakkındaki darb-ı meseller daima gözden kaçmıştır. Bu konu üzerine şiir ve nesirle kıyaslandığında, sınırlı sayıda değiniler dışında

2. Eski Arap Şiirinde ‘Uzra Türü Aşk (Bişr ve Hind Örneği)

Mehmet YILMAZ

Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/ İlahiyat Fakültesi, myilmaz93@comu.edu.tr, 05456418375

Giriş

Arapça **ع - ش - ق** kökünden türeyen “aşk” (ışık) kavramı güçlü sevgi, muhabbet, sevda, alâka, ibtilâ ve bağlılık duygusu¹ gibi anlamlara gelir. “Aşk” kavramı yerine göre **الوجد، الخلة، الصبابة، المققة، المحبة، العلاقة، الود، الهوى** gibi lafızlarla da ifade edilir.² İstilahta ise aşk, şairin iç dünyasında sevgiliye yönelik hissettiği tutku, özlem ve muhabbet gibi duyguların tasviridir.³ Bir başka ifade

¹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-‘Arab* (Kahire: Dâru'l-Ma‘ârif, ts.) 2/742. (Hâ Bâbı), 4/ 2958. (‘Ayn Bâbı); Seyit Kemal Karaalioğlu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü* (İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1983), 77.

² es-Se‘âlibî, Ebû Mansûr ‘Abdûlmelik b. Muhammed b. İsmâ‘îl, *Fıkhu'l-luga ve esrâru'l-‘Arabîyye*, thk. Yâsîn el-Eyyûbî (Beyrut: el-Mektebetu'l-‘Asriyye, 2000), 211; el-Mektebü'l-‘Âlemi li'l-Buhûs, *el-Hubb ‘inde'l-‘Arab dirâse edebîyye târihiyye* (Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hayât, ts.), 17.

³ Vehbe Mecdî ve el-Muhendis Kâmil, *Mu‘cemu'l-mustalahâti'l-‘arabîyye fi'l-lugati ve'l-edeb* (Beyrut: Mektebetu Lubnân, 1984), 266; el-Faysal, ‘Abdulazîz b. Muhammed, *el-Edebü'l-‘Arabî ve târihu* (Riyad: Câmi‘atu'l-İmâm Muhammed b. Su‘ûd el-İslâmiyye, 1405), 63.

İKİNCİ BÖLÜM
KUR'ÂN'DA AŞK

3. Hz. Mûsâ'nın Rü'yet Talebinde İlâhî Aşk

Mevlüt MENCÜK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri,
mevlut.mencuk2178@gmail.com

Giriş

Yüce Allah'ın kerîm kitabına fikhî hükümler için bakılırsa fikhî hükümler, kelimî meseleler için bakılırsa kelimî meseleler, başka açılardan bakılırsa da başka güzellikler görmek mümkündür. Biz de Hz. Mûsâ ile ilgili olan ayetlere ilâhî aşk penceresinden bakacağız. İlâhî aşk, muhabbetin zirveye çıkması ve sevginin en yoğun halde olmasıdır. Bu hal ise marifetullahın bir sonucudur. Allah'a ait bilgi elde etmek manasına gelen marifetullah¹ arttıkça muhabbet de o ölçüde artar. Allah'ı en iyi bilen hiç şüphesiz peygamberlerdir. Bu nedenle O'nu sevmeye hususunda en ileri olanlarda onlardır.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Mûsâ'nın sevgisini kıssalarından net bir şekilde görebiliyoruz. Özellikle A'râf sûresinde geçen Allah'ı görme talebi bunun açık bir örneğidir. Nitekim seven sevdiğine nazar etmek ister. Bundan dolayı kalbi ilâhî aşk ile dolan Hz. Mûsâ Allah (c.c.) ile konuştuğundan sonra rü'yet talebinde bulunmuştur.

¹ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012), 236.

4. Hz. İbrahim Kıssası Bağlamında Sevgi-İman İlişkisi ve Bunun Yansımaları

Mehmet YAŞAR

Dr. Öğr. Üyesi Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı,
mehmetyasar1985@hotmail.com, orcid.org/0000-0003-3520-5973

Giriş

İnsan yaşamını birçok açıdan etkileyen sevginin, Kur'an'da da birçok yansıması mevcuttur. Her ne kadar sevginin somut tezahürleri daha çok eşler arasında görülse de Kur'an'a bakıldığında sevginin birçok anlamda kullanıldığı ve sadece eşler arasında gerçekleşen duygularla sınırlı olmadığı göze çarpmaktadır. Kur'an'da Allah Teâlâ ve Hz. Peygamber sevgisi¹, anne-babanın evladına duyduğu sevgi², eşler arasındaki sevgi³, nefsin arzularının sürüklediği sevgi⁴, mal sevgisi⁵, iman kardeşliğinin yol açtığı sevgi⁶ gibi kullanımlara rastlamak mümkündür. Ayrıca Kur'an'da Allah'ın güzel amelleri sevdiği⁷, kötü amelleri de sevmediği örneğin bozgunculuğu ve kötü sözün

¹ Kur'an Yolu (Erişim 5 Mart 2022), el-Bakara 2/165; Âl-i İmrân 3/31.

² Bu konuda bk. el-Kasas 28/10; Yûsuf 12/84.

³ er-Rum 30/21.

⁴ Âl-i İmrân 3/14; Yûsuf 12/30.

⁵ el-Fecr 89/20.

⁶ el-Haşr 59/9.

⁷ Meryem 19/96.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EDEBİYATTA AŞK

5. Nizâmî Gencevî'nin Leyli ve Mecnûn Mesnevîsi'nde Dünyevî Aşkın İlâhî Aşka Dönüşmesi

Saadat MAMMADOVA

Doktora Öğrencisi, Üsküdar Üniversitesi Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü, Tasavvuf Kültürü ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İslam Medeniyeti Düşüncesi, Tarihi ve Edebiyatı Doktora Programı, saadat.mammadova@st.uskudar.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0130-6186

Giriş

Tasavvuf kozmogonisinin temelinde âlemlerin varoluşunun bir aşk neticesinde ortaya çıkması düşüncesi yer almaktadır. Tasavvufî düşüncenin zirve şahsiyetlerinden Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) Kur'ân ayetlerine isnat ederek¹ tüm canlılara has olan nitelikler arasında

¹ “Yâ eyyuhellezîne âmenû men yertedde minkum an dînihî fe sevfe ye'tillâhu bi kavmin yuhıbbuhum ve yuhıbbühühû ezilletin alâl mu'minîne eizzetin alâl kâfirîn, yucâhidûne fî sebîlillâhî ve lâ yehâfûne levmete lâim zâlike fadlullâhî yu'tihi men yeşâ vallâhu vâsiun alîm.” - Ey o bütün iman edenler! İçinizden kim dininden dönerse duysun: Allah onun yerine öyle bir kavim getirecek ki Allah onları sever, onlar Allahı severler, mü'minlere karşı boyunları aşağıda, kâfirlere karşı başları yukarıda, Allah yolunda mücahede ederler, dil uzatanın levminden korkmazlar, işte o Allahın fazlıdır, onu dilediğine verir, ve Allah Vasi'dir, Alîmdir. El-Maide 5/54; “Kul in kuntum tuhibbûnallâhe fettebiûnî yuhıbbikumullâhu ve yagfir lekum zunûbekum, vallâhu gafûrun Rahîm” - De ki: eğer siz Allah'ı seviyorsanız hemen bana uyun ki Allah da sizleri sevsin ve suçlarınızı mağfiretle örtsün, Allah Gafurdur, Rahîmdir”. Ali İmran 3/31. Kur'ân Meali. Erişim 01/11/2022. <https://www.namazzamani.net/kuranmeali/elmalili-hamdi-yazir-orijinal/>

6. Fuzûlî'nin “Leylâ vü Mecnûn” İsimli Eserinde Mecazdan Hakikate Giden Yol

Nezaket MEMMEDLİ

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Muhammed Fuzûlî adına Elyazmalar Enstitüsünün Türkdilli Elyazmaların Tatkiği şubesinin aparıcı akademisyeni, Bakü, Azerbaycan, ulya98@yahoo.com.tr, ORCID orcid.org/0000-0001-8108-0521

Giriş

Mutasavvıflara göre, kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerîm ve mübarek dinimiz sadece insanlara doğru yaşamayı gösteren bir dizi emir topluluğundan ibaret değildir. Dinimizde öyle sırlar vardır ki bunları anlayan insanın hayata bakış açısı, ona verdiği değer tamamen değişir. İnsanı aydınlatan ve meleklerden daha yüksek bir ahlâk sahibi olmasını sağlayan Kur'ân-ı Kerîm ve ayetlerinin açılımı yalnızca yüksek düşünme gücüne sahip olan beyinler içindir ve sıradan insanlar bunu anlama kabiliyetine sahip değildir.¹ Bu nedenle sûfiler, ilâhî hakikatleri ifade etmek için sıklıkla bir araç olarak *delilik* (mecnunluk, meczupluk) terimini kullanmışlardır, çünkü mevcut kurallara göre deliler söz ve hareketleri için sorumluluk taşımıyorlardı.

Hallâc-ı Mansûr'un ve diğer birçok sûfnin trajik kaderi, sûfilere kendi fikirlerini sadece *hal ehli* olarak tanımladıkları insanların anlayabileceği mistik semboller ve metaforlar, alegorik destanlar içerisinde saklamaya mecbur

¹ Ahmed Hulusi, *İnsan ve Sırları. Beynin Bilinmeyen Güçleri*, (İstanbul: Hürses Yayınları, 1986), 55.

7. Meczâî Aşkta İlâhî Aşka Giden Bir Aşk Hikayesi: Mem û Zîn

Nazım ÇINAR

Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, nazim.cinar@gop.edu.tr

Giriş

Aşk, Arapça *ışk* kelimesinden türeyen şiddetli ve aşırı sevgi, bir kimsenin kendisini tamamen sevdiğine vermesi, sevgilisinden başka güzel görmeyecek kadar ona düşkün olması gibi manalara gelmektedir. Lügat kitaplarında aşk kelimesinin sözlük anlamı, aynı kökten gelen ve sarmaşık manasına gelen *aşeka* kelimesi ile de yakından ilgilidir. Sarmaşığın sardığı ağacın suyunu emmesi, onu soldurması bazen de kurutması gibi şiddetli sevgi de seven kişinin sevdiğinden başkasıyla ilişkisini kestiği, onu sarartıp soldurduğu için bu duyguya aşk denmiştir.¹ İbn Hazm aşkın tanımı yapılamayacak kadar inceliklerle dolu olduğunu vurgulayarak şöyle demiştir; Aşk ancak âşık olunca anlaşılabilir. Aşk ne din tarafından inkâr edilir ne de yasalarca yasaklanabilir. Çünkü yürekler Allah'ın elindedir.²

¹ Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sadır, 1414), 10/252; Süleyman Uludağ, "Aşk", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/11.

² Uludağ, "Aşk", 4/11.

8. Divan Edebiyatında Aşk-Ateş İlişkisi ve Bunun Şeyh Galip'teki Tezahürü

Ahmet ARI

Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, ahmet.ari@ahievran.edu.tr

İnsanoğlunun en yüce ve en ince duygusu olan aşk, edebî mahsullerin de esasını teşkil eder. Hatta bütünüyle sanatın ortaya çıkışına sebep aşktır denilebilir. İnsanoğlu bu duygusunu ifade için sanatın değişik dallarından faydalanmış lakin aşkın ifadesinde şiirden daha uygununu bulamamış; tarih boyunca şiirin bütün tematik değişimlerine direnen en değişmez teması aşk olmuştur. Bu yüzden aşkın asıl ve asil sözcüsü şiirdir demek mübalağa olmaz. Baştan sona aşkın beyanı ile dolu olan divan şiiri ise bu sözcülükte başı çeker.

Tarih boyunca insanlık çok çeşitli aşk anlayışlarına sahip olmuştur. Divan şairlerinin asırlar boyunca anlatmaya çalıştığı aşk ise tasavvufî aşk anlayışıdır. Divan şiirinin dayandığı edebî gelenek/estetik genel olarak dinî-tasavvufî bir özellik taşıdığı için tasavvuf, divan edebiyatının temel kaynaklarından biri olarak gösterilmiştir. İslâm dünyasında tasavvufî bakış tarzı V./XI. yüzyıldan itibaren edebî sahada da kendisini hissettirerek hâkim bakış açısı haline gelmiş ve bilhassa gazel, tasavvufî dokuyu en çok barındıran nazım şekli olmuştur. Divan şiirindeki tasavvufî örgü, mecaz-hakikat kurgusuna dayanır. Buna bağlı olarak aşk da mecazî ve hakikî olmak

9. Erzurumlu İbrahim Hakki Divan'ında Mecazdan Hakikate "Aşk"

Şükran KOÇAK

Doktora öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, kocaksukran29@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6830-8448

Murat KEKLİK

Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, muratkeklik@yyu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8579-772X

Giriş

Aşk kelimesi Arapça *ışk* köküne nispet edilir. Lügatte "aşırı sevgi"¹ anlamında olup kişinin sevdiğinden başkasını görmemesi ve tamamen ona bağlı olmasını ifade eder. Aşk, mecazî ve hakikî aşk olmak üzere iki şekilde ifade edilir. Kur'ân ve hadiste aşk kelimesine rastlanmaz. Daha çok

¹ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2016), "Aşk" ,48. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ağaç yayınları, 2004), "Aşk",24. İlhan Ayverdi, *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misallî Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kubbealtı, 2010), "Aşk",108. M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: MEB Yayınları, 1993), "Aşk", I/104. Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî* (İstanbul: Akçağ Yayınları, t.y), "Aşk",938.

10. Mecazî Aşktan İlâhî Aşka Geçişin Bir İfadesi Olarak "Leylâsız Mecnûn Olmak"

Osman Nuri KARADAYI

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Assistant Professor, University of Atatürk Faculty of Theology, Department of Sufism, Erurum, Turkey, ottomannuri@hotmail.com, ORCID orcid.org/0000-0003-0253-907X

Giriş

Tasavvuf tanımlanırken sıklıkla kullanılan seyr, sülûk, sâlik, tarîk, tarîkat, vâsıl, vuslat gibi kavramların anlam dairesinde ortak bir tema olarak bir gidiş ve seyahat manasının olduğu görülür. Hatta kelime anlamı bakımından kapı kapı hikmet arayan anlamında kullanılan derviş/derpîş isminde dahi bir yolculuk vurgusu vardır. Tasavvufun kurumsal yapısını ifade eden tarikat kavramı da yol anlamına gelmektedir. Benzer bir yolculuk temasının aşk kavramında da yer aldığı görülür. Aşkın muhtemel köklerinden 'uşuk (العُشُوقُ), yola koyulan devenin başka tarafa bakmadan gösterilen hedefe doğru kendini helak edercesine ısrarla yol alması anlamına gelmektedir.¹ Aşkın halleri ve boyutları arasında her daim cereyan eden seyrde, temelde mecazdan hakikate doğru bir güzergâh takip edilir. Bu yolculukta varış noktası vuslat olarak ifade edilirken seyr u sülûkünü tamamlayan sûfiye de vâsıl/vâsıl

¹ İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânu'l-Arab* (Beirut: Daru Sadır, 1990), 2958.

11. Sâmiha Ayverdi'nin "Dile Gelen Taş" Adlı Mensur Şiir Kitabında Mecazdan Hakikate Aşkın Dili

Sema NOYAN

Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Türker İnanoğlu İletişim Fakültesi, Gazetecilik,
semanoyan@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5232-8348

Giriş

Klâsik şiirimizin temel konusu aşktır, özellikle mecaz ve sembol ifadeler yoluyla mecazî aşk görünümü altında ilâhî aşk dile getirilir. İlâhî aşk, edebiyatımızda daha çok gazel, kasîde, mesnevî, rubai gibi nazım şekilleriyle dile getirilmiştir. *Leyla vü Mecnun*, *Hüsn ü Aşk*, *Mantku 'l-Tayr* gibi nice meşhur mesnevînin başlıca konusu ilâhî aşktır. Yunus Emre, Mevlânâ, Niyâzi-i Mısri, Eşrefoğlu Rûmî, Erzurumlu İbrahim Hakkı, İsmail Hakkı Bursevî gibi nice sûfi-veli için şiir, gönüllerinde çağlayan aşkın ve marifetin dile yansımasıdır. Saadettin Kocatürk, tasavvufî şiirlerde İlâhî Zat hakkında mutasavvıfın durumuna bağlı olarak değişik ifade ve duyguların yer aldığından söz eder. Buna göre bazı mutasavvıflar uyanık ve akli başında görünürken, bazıları da ilâhî aşk sarhoşu olarak vecd içinde, müşahedelerini dile getirmişlerdir.¹

¹ Saadettin Kocatürk, *Mevlânâ Divân-ı Kebîr Üzerine İncelemeler* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay. 2001), 47.

12. Emine İşinsu'nun Küçük Dünya Romanında İlâhî Aşk'a Varan Bir Arayış Yolculuğu

N. Hilal AKMAN

Dr. Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul, hilalunlu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7793-6358

Giriş

Tasavvufî anlayışa göre insan bu dünyada gurbettedir. Kaynağından çıkan su misali farklı mecralarda akar; fakat hep kaynağına dönmek ister. Mevlânâ bu ayrılığı toprağından koparılıp ney yapılan kamaşa benzetir. Neyin hüznü sesi de aslını arayan insanın ruh halini hatırlatır. İnsanoğlu da hayatı boyunca bir ney misali aslına ve yaratıcısıyla ahitleştiği âleme dönmek ister. Bu uğurda arayışa çıkar. İnsanın hakikate ulaşmak amacıyla gerçekleştirdiği arayış, tasavvuf literatüründe yolculuk metaforuyla ifade edilir. Bu anlamda her insan farkında olsa da olmasa da bu dünyada bir yolcu gibidir.

İnsanın hakikate erişme yolculuğu öncelikle, benliği aşmak ve yaratılıştaki esas gayeyi anlamakla mümkündür. Öze giden yol "aşk ve hakikat" yani tasavvuf yoludur ve "bu yoldan bütün peygamberler, erenler, evliyalar ve aydınlanmış insanlar yürümüşür."¹

İnsanın hakikat yolculuğunda özüne kavuşması için görünen âlemin ardına düşmesi, kutsal olanla bağ kurması gerekmektedir. Bu süreç, modern

¹ Çağrı Dörter, *Bugünün Tasavvufu* (İstanbul: Doğan Novus Yayınları, 2021), 25.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TASAVVUFTA AŞK

13. Hallâc'ta Varoluşun Adı: Aşk¹

Rıza BAKIŞ

Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı,
rbakis@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1686-8608

Varoluş

Varoluş; gerçek varlık veya özün karşıtıdır. Varlığın ne olduğundan çok var olma olgusudur;² özü ortaya çıkaran şeydir; varlığın sonsuz ve sınırsız çeşitlilik içinde oluşmasını ifade eder.³

“Varlığın anlamı nedir?” sorusuna varoluşçu düşünürler, yaşadıkları deneyimlerinden yola çıkarak cevap vermişlerdir;⁴ temele insan varlığını aldıkları için, nesnelere insan bilinci ve varoluşu üzerinden değerlendirmektedirler.⁵

‘Varoluş’ terimini, modern anlamda ilk Kierkegaard’ın kullandığı kabul bilinmektedir.⁶ Ona göre, “varoluş” somut, öznel ve kanlı-canlı insa-

¹ Bu çalışma, *Hallâc'a Göre Varlık ve Dini Tecrübe* başlıklı doktora tezimizde yer alan “Varoluşun Sebebi: Aşk” alt başlığının gözden geçirilmiş ve getirilmiş halidir.

² Latif Tokat, *Teist Varoluşçularda Hürriyet Problemi*, (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü-Yüksek Lisans Tezi, 1996), 9.

³ Mevlüt Uyanık, *Felsefi Düşünceye Çağrı*, (Ankara: Elis Yayınları, 2012), 128.

⁴ Bozkurt, *20. Yüzyılda Düşünce Akımları*, (İstanbul: Sarman Yayınevi, 1995), 102.

⁵ Paul Foulqui, *Varoluşçunun Varoluşu*, çev. Yakup Şahan, (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998), 51.

⁶ Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları*, (İstanbul: İnkılap Yayınları, 1994), 193.

14. Fenâdan Bekâyâ Aşkın Kâmil Temsili “Yunus Emre”

Talha SERT

Öğretim Görevlisi Talha SERT, Yalova Üniversitesi/Çınarcık MYO, talha-sert@hotmail.com, 05073756273

1. Giriş

Kâinatın muhteşem, mükemmel, muazzam ahengi içerisinde yaşanan her anın bir tefekkür, alman her nefesin bir minnet, hissedilen her duygunun bir değer kattığı âlemde yine ona yakışır bir biçimde var edilmiş en zirve varlık insanoğludur. Fakat bu zirve olma durumu ahsen-i takvîm ve esfel-i sâfilîn uç noktalarında kendine yer bulabilmektedir. Halife olarak yaratıldığına inanılan ve zahîrî olarak da bunun teyidi yapılabilen bir âlemde, âli bir ruh haline getirilebilecek, maddî bir beden sûretini sûretle birleştirecek, yola ve yolculara şüphesiz ciddi ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaçların gereği ve sonucu olarak da örnek şahsiyetler ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan örnek şahsiyetlerin örnekliklerini dayandırdıkları gereklilik dediğimiz konular da bir o kadar önem arz etmektedir. Birbirini tamamlayan bu iki durum aslında varoluş bilmesinin en net reçetesini de sunmaktadır.

Evrende kendine yer edinen her şey mutlaka onu kullanan, tüketen, okuyan, yaşatan, hisseden, anlayan bir insanla var olmaktadır. Bu tezahür kimi zaman kolay, hoş, güzel, şefkatli, olumlu, iyi olgularla, kimi zaman,

15. Hallâc'dan Sühreverdî'ye Aşk ve Şehâdetin Yolculuğu

Güldane GÜNDÜZÖZ

Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı, Assistant Professor, University of Kırıkkale Faculty of Islamic Sciences, Department of Tasawwuf, Kırıkkale, Turkey, guldane Gunduzoz@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3007-6746

Giriş

Aşk bir sevgi çeşididir. Muhabbet denilen şey, özü aynı olan, gelişmeye, artıp eksilmeye müsait olan bir hakikattir. Sevgi kavramı, hubb, hevâ, aşk, vüdd, garâm ve hüvâm gibi her aşamada belli isimler alır.¹ Hubb, insan tabiatının meyli ve nefsanî bir infial halidir. Bu duygu, zatî sıfatlardan bir şeyin güzelliğini hissetmek sırasında ortaya çıkar yahut bir şeyi güzel kabul etme veya kendisine iyiliği dokunacak bir şeyin faydasına olan inanç kişide bu duyguyu doğurur. Söz konusu duygu, kesin ve pekişmiş bir şekilde olduğunda ona aşk denir.²

Tasavvufun ontoloji ile daha yakından irtibatlı yönünü oluşturan nazarî irfan, tasavvuf paradigmasını kendine özgü ontolojik derinliği içerisinde sūfî epistemolojisini ve buradan da ahlâkî bir boyuta ya da bir başka ifadeyle

¹ Suâd el-Hakîm, *el-Mu'cemü's-sûfî* (Beyrut: Dendere li't-Tıbaa ve'n-Neşr, 1981), 303.

² Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *Tefsîrû't-tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: Dârü't-Tunusiyye, 2008), 3/225.

16. Aşkın Dinamizmi

Mehmet DEMİRCİ

Prof. Dr., Emekli Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Sevgi ve aşk en güçlü duyguların başında gelir ve bütün dünya edebiyatlarında önemli bir konudur. Beşerî aşk, platonik aşk, ilâhî aşk şiirin ve roman türünün bitip tükenmez malzemesidir. Bütün Doğu-İslâm edebiyatlarında Mecnun'un Leyla'ya aşkı devamlı işlenmiştir. Romeo ve Juliet'in hikayesini hemen hemen her Batılı bilir.

İnsan maddî ve manevî bakımdan yüksek potansiyele sahip bir varlıktır. Bu potansiyeli tam kapasite ile işlevsel hale koyduğu söylenemez. Çeşitli atletizm branşlarında mesela halter, yüksek atlama, sürat koşusu, yüzme gibi dallarda üstün başarı gösteren sporcular vardır. Bunlar uzun ve sabır isteyen antrenmanlar ve düzenli bir günlük yaşayışla bu seviyeye çıkabilirler.

Aynı şekilde psikolojik ve manevî yönün de daha aktif hale gelmesi ve gelişmesi söz konusudur. Sadece beşerî aşk seviyesinde kalanlarda bile çok defa bir dinamizm görülür. Sıradan bir insan karşı cinse sevdalanıp aşk derdine düşünce daha aktif, daha atılgan, daha gayretli bir hüviyete bürünebilir. Sırasında bir adrenalin yükselmesi olur. Mesnevî'deki cariye hikâyesinde, bilge hekim hasta kadına bir tür terapi uygulayarak sevdiği kuyumcunun memleketi olan Semerkant şehrinin adı geçince cariyenin nabız atışlarının yükseldiğini görür.¹

¹ Mesnevî, c. I, beyit: 35-200

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSLAM DÜŞÜNCESİNDE AŞK

17. İnsan Açısından Allah Sevgisinin Ontolojik Temelleri

Seyithan CAN

Doç. Dr., Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, seyithancan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2336-4179

Giriş

İnsan hayatında var olan kavramlar, dış dünyada ontolojik bir gerçekliğe tekabül eder. Sevgi kavramı her ne kadar “soyut” bir nitelik taşısa da kendisinde ontolojik birçok gerçeklik barındırır. Bu somut gerçeklikler oluşmadığı zaman sevgi kavramının da oluşması pek mümkün değildir. Yani sebepsiz ve nedensiz bir şekilde sevgi kavramının ortaya çıkması insan tabiatı açısından pek mümkün değildir.

İnsanın sevgi bağlamında yaşadığı bu gerçeklik bütün varlıklarla ilişkisinde paralel bir seyir izler. Dolayısıyla insanın diğer insanlar için beslediği sevgi ve nefret duyguları metafizik alandaki varlıklar için de aynı biyolojik ve psikolojik etmenlere bağlıdır. Toplumsal zeminde sevgiyi sağlayan etmenler ne ise metafizik alandaki varlıklar için de sevgiyi sağlayan aynı etmenlerdir.

İnsanın fizik âlemde diğer insanlarla ontolojik bir ilişki içerisinde olması sevgi kavramının ontolojik temellerini sağlaması açısından kolaydır. Ancak metafizik bir varlık olan Allah için bunun imkânı önemli bir problem halini

18. Vücûd-i Kalbî: Aşk ve İman

Fatih İBİŞ

Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kelam ve İslam Mezhepler Tarihi Anabilim Dalı, Assistant Professor, University of Pamukkale Faculty of Theology, Department of Theology, Denizli, Turkey, fatihibis81@hotmail.com, ORCID orcid.org/ 0000-0003-4269-3012

Aşkларım, inançларım işgal altındadır

Kalbime döneceğim, ama hangi yolla?

-İsmet Özel-

Teftâzânî (ö. 792/1390) *Şerhu'l-Makâsîd*'da yaptığı varlık taksimiyle (*taksîmü'l-vücûd*) ontolojik alanda önceki kelam eserlerinden farklı bir açılım sunar. Teftâzânî varlığı (*vücûd*) bir bütünlük içinde değerlendirerek dörde ayırır: a. Aynî varlık b. Zihnî varlık c. Lafzî varlık d. Hattî varlık. Teftâzânî aynî varlığım “aslî” (*müteassil*), zihnî varlığım “zillî” (*bi menzileti'z-zill*) olduğunu, lafzî ve hattî varlıkların ise “mecazî” olduklarını beyan eder. Daha sonra bu dört varlığı “şey” kavramına tatbik ederek daha anlaşılır hâle getirir: Aynî varlık “şeyin hakikati/zâtı/nefsi”, zihnî varlık “şeyin sûreti”, lafzî varlık “şeyin ismi”, hattî varlık “şeyin isminin sûreti”dir. Cismin gölgesi nasıl cismin kendisine mutabıksa şeyin sûreti ile şeyin hakikati arasında da öyle mutabakat olur, olmalıdır (epistemolojik ilke): “Zihindeki ağaç sûreti tecessüm edecek olsaydı aynen dıştaki ağaç olurdu.” Bunların sondan başa doğru her biri bir öncekine, yani yazı sözcüğe, sözcük kavrama, kavram da nesneye

19. Yunus Nebi'den Yunus'a Aşk

Hasan ÖZDEMİR

Öğretim Görevlisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, hasanozdemir@comu.edu.tr

1. Kendine Ne gül, Ne Ağla, Özgürlüğü ve Aşkı Anla Yeter

Aşk, insanın belli bir varlığa, bir nesneye ya da evrensel bir değere doğru sürükleyen şiddetli sevgi ve bağlılık duygusudur. İnsan tarafından temelde kendisi dışında en yüce varlıklara veya güzelliklere duyulan yoğun ve aşırı sevgidir. Arzu, coşku, şevk, samimiyet, içten bağlılık, gönülden sevme gibi kelimelerle anlamlandırılan, dil, meslek, vatan, tabiat gibi şeylere duyulan büyük sevgi aşktır.

Kavram olarak aşk, düşünce dünyamıza yaratıcının yarattığı varlıkların tümünü ya da bir parçasını seven en yüce güç olarak düşünüldüğü zaman girmiştir. İnsanın en güçlü yetilerinden biri olan aşk, kontrol edilmesi gereken en etkin kuvvelerimizden biridir. Etkin sebep olmak bakımından aşkı, bir oluş eylemi olarak değerlendirmek gerekir. Bu eylemin kutuplarında yaratıcı Allah ile yaratılmış insan bulunmaktadır. Kur'ân aşkı/sevgiyi Allah ve insan dışında herhangi bir varlığa izafe etmez. Allaha imanın yaratıcı ve erdirici unsuru sevgi olduğu gibi, putlara bağlılığın kaynağı da sevgidir. Aşk/sevgi tanımı anlamı somut olarak ifade etmek mümkün değildir. Aşkın felsefesini yapan Mevlânâ'ya sormuşlar “*âşıklık nedir? Benim gibi*

20. Risâle-i Nûr ve Allah, Kâinat, İnsan İlişkisinin Aşk Bağlamında Yorumu

Abdulvehap ERİN

Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı, vehaperin@outlook.com, ORCID: 0000-0001-9907-7478

Giriş

İlk zahitler aşktan söz etmemiş, İslâm âlimleri hatta ilk dönemlerde mutasavvıfların büyük çoğunluğu, Allah sevgisini ifade etmek üzere Kur'ân ve Sünnet'te geçmeyen aşk kelimesini kullanmamış, bunun yerine Kur'ân ve Sünnet'te yer alan hub ve muhabbet kelimelerine müracaat etmişlerdir. İlk sûfiler de çeşitli sebeplerden dolayı aşk kelimesini yaygın olarak kullanmaktan çekinmişlerdir. Tasavvuf tarihinde aşk kavramını ilk defa muhabbetten ayırmak suretiyle ele alan sûfi, Ahmed el-Gazzâlî (ö. 520/1126) olmuştur. *Sevânihu'l-uşşâk* adlı risâlesi aşk konusunun hususi olarak işlendiği ilk eserdir. Onu bu anlayışında Aynülkudât el-Hemedânî (ö. 525/1131), Ferîdüddin Attâr (öl. 618/1221), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (öl. 672/1273), Fahreddîn-i Irâkî (öl. 688/1289) ve Abdurrahman-ı Câmî (öl. 898/1492) gibi büyük mutasavvıflar takip etmiştir.¹

¹ Süleyman Uludağ, “Aşk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/11-12.

ALTINCI BÖLÜM

TIPTA VE SANATTA AŞK

21. Aşkın Halleri

Süheyla ÜNAL

Prof. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi Bursa Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı,
suheylaunal@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1442-3093

Giriş

İnsan yavrusu olarak doğduğumuzda beslenmek, korunmak, avunmak, duygularımızı düzenlemek, güven içinde yaşamak için diğer insanlara ihtiyaç duyarız. Bu ihtiyaç yaşamımız boyunca diğer insanlarla ilişkimizi belirleyen bağlanma süreçlerine temel olur. Annemizin sakinleştirici, gerilimi düzenleyici ve uyum sağlayıcı işlevleri güvene dayalı bir yakınlık kurma tarzına sahip olmamızı sağlar.1 Onunla ilişkimiz dünyayı ve diğer insanları öngörmemizi ve ilişkilerdeki yerimizi konumlandırmamıza da temel olur.

Annemizle ilişkimizde kendimizi değerli, sevilen olarak hissederek “olumlu bir kendi” modeli, “güvenilir başkaları” modeli geliştiririz.2 Duygularımızı düzenlemede, ihtiyaçlarımızı gidermede “başkası” yeterli destek sağlamazsa kendi başa çıkma mekanizmalarımıza başvururuz. Bağlanmada kaygı ya da kaçınmaya bağlı stratejilerle olumsuz duygularımızı düzenlemeye çalışırız. “Kendi” modelimiz olumsuz geliştirse bağlanma ihtiyacımız arttığı için yakın ilişkilerde kaygı duygusu yaşarız. “Baskaları” modelimiz olumsuz geliştirse bağımsızlık ihtiyacımız arttığı için kaçınma tepkilerine yöneliriz.

22. İnan-İslâm Minyatürlerinde Aşk: Leylâ ile Mecnûn'a Ait İki Minyatür

Hamit ARBAŞ

Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı,
harbas@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1284-7351

Giriş

İnan minyatürü içinde barındırdığı sırları ve yüksek anlamlarıyla dünyaya açılan ve dünyayı saran bir güzelliğe sahiptir. Her bir araştırmacı ve sanatçı bu sırları keşfetmek için can atmaktadır. Düşünce ve hayal dünyasının zorlu karmaşık zirvelerini tırmanıp karanlık ve aydınlıkları arkasında bırakanlar bu sihirli sanatın ölümsüz iksirini bulanlardır. Aşk insan vücudunda insanın zâtı ve fitratıyla yoğrulmuş ilâhî bir emanettir. Bu nedenle insan daima inandığı ve âşığı olduğu hakikî varlığı aramaktadır.¹

Teorik tasavvufun kurucularından Muhyiddîn İbnü'l-Arabî aşk konusunda şöyle söylemektedir: “Kim aşkı tarif etse onu tanımamıştır. Ondan bir yudum içmeyen onu tanımamıştır ve kim onun kadehinden içip doydum dese o da onu tanımamıştır. Aşk öyle bir şaraptır ki onu için hiç kimseyi doyurmaz.”²

¹ Zehra Rehneverd, “Tecelli-i Aşk Der Nigargeri-i İrânî İslâmî”, *Hünerhâyi-Zibâ* 16 (1382), 82. Kitap ve makalelerin basım tarihleri dipnotlarda fazla yer tutmaması için sadece Hicrî-Şemsî olarak verilmiştir. Kaynakça bölümünde tarihler Hicrî- Şemsî ve Milâdî olarak ayrıntılı bir şekilde yazılmıştır.

² Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Fûsûs 'l-Hikem* (Tahran: Ez-Zehra Üniversitesi Yay, 1366),122.